मुग्धबोधमतम् ॥ (यथा, श्रीमद्भागवते ।५।१३।८।
"पदे पदेऽभ्यन्तरवह्निनार्द्दितः
कौटुम्बिकः क्रुध्यति वै जनाय" ॥)

कौड़विकं, त्रि, (कुड़वस्य वापः। "तस्य वापः"। ५। १। ४५। इति ठञ्।) कुड़वपरिमितवीजवपनयोग्यक्षेत्रम्। इत्यमरटीकायां रायमुकुटः ॥

कौणपः, पुं, (कुणपस्त्रिधातुकं शरीरं शवो वा तं भक्षयितुं शीलमस्य। इत्यण्।) राक्षसः। इत्यमरः। १। १। ६२॥ (यथा, महाभारते। १। १७१। १४।
"न कौणपाः शृङ्गिणो वा न च देवाञ्जनस्रजः"॥
वासुकिवंशोद्भवः सर्पविशेषः। यथा, महाभारते। १। ५७। ५।
"पिच्छलः कौणपश्चक्रः कालवेगः प्रकालनः।
हिरण्यबाहुः शरणः कक्षकः कालदण्डकः।
एते वासुकिजा नागाः प्रविष्टा हव्यवाहने" ॥)

कौणपदन्तः, पुं, (कौणपस्य दन्ता इव दन्ता अस्य।) भीष्मः। इति त्रिकाण्डशेषः ॥

कौण्डिन्यः, पुं, (कुण्डिनस्य स्वनामख्यातमुनिविशेषस्य गोत्रापत्यं इति। गर्गादित्वात् यञ्।) कुण्डिनमुनिपुत्त्रः। तत्पर्य्यायः। विष्णुगुप्तः २। इति त्रिकाण्डशेषः ॥

कौतुकं, क्ली, (कुतुक+प्रज्ञादित्वात् स्वार्थे अण्। कुतुकस्य भावः इति युवादित्वात् अण् वा।) कुतूहलम् इत्यमरः। १। ७। ३१॥ (यथा, राजतरङ्गिणी। ५। ३६४।
"चक्रतुः कौतुकोद्ग्रीवां सभां चित्रार्पितामिव ॥)
अभिलाषः। (यथा, कथासरित्सागरे।
"पश्यन्त्यास्तं नृपं तस्या लज्जाकौतुकयोर्दृशि।
अभूदन्योन्यसंमर्द्दो रचयन्त्यां गतागतम्" ॥)
उत्सवः। (यथा, भागवते। ४। ३। १३।
"कथं सुतायाः पितृगेहकौतुकं
निशम्य देहः सुरवर्य्य! नेङ्गते" ॥)
नर्म्म। हर्षः। (यथा, भागवते। १। १७। २५।
"इयञ्च भूर्भगवता न्यासितोरुभरा सती।
श्रीमद्भिस्तत्पदन्यासैः सर्व्वतः कृतकौतुका" ॥)
परस्परायातमङ्गलम्। विवाहसूत्रम्। (यथा, कुमारे। ७। २।
"वैवाहिकैः कौतुकसंविधानै-
र्गृहे गृहे व्यग्रपुरन्ध्रीवर्गम्" ॥)
गीतादिभोगः। इति मेदिनी ॥ गीतादिः। भोगकालः। इति हेमचन्द्रः ॥

कौतूहलं, क्ली, (कुतूहलस्य भावः कर्म्म वा युवादित्वात् अण्। यद्वा, कुतूहलमेव इति प्रज्ञाद्यण्।) कुतूहलम्। अपूर्व्ववस्तुदिदृक्षाद्यतिशयः। इत्यमरः। १। ८। ३१॥ (यथा, मार्कण्डेये। ८। १।
"भवद्भिरिदमाख्यातं यथाप्रश्नमनुक्रमात्।
महत् कौतूहलं मेऽस्ति हरिश्चन्द्रकथां प्रति" ॥)

कौदालीकः, पुं, (कुं भूमिं दारयतीति। कुदारः। तेन आचरतीति ईकन् रलयो रैक्यात् रस्य लत्वम्।) कुदालीकः ततः स्वार्थे अण्।) वर्णसङ्करजातिविशेषः। स तु रजक्यां तीवराज्जातः।

इति ब्रह्मवैवर्त्तपुराणम् ॥

कौद्रविकं, क्ली, (कोद्रवं तत् निमित्तमस्य इति ठञ्।) सौवर्च्चललवणम्। इति राजनिर्घण्टः ॥

कौद्रवीणं, त्रि, (कुत्सितं यथा तथा द्रवति इति। पृषोदरात् सिद्धे कोद्रवं कुत्सितधान्यभेदः तस्य भवनं उत्पत्तिस्थानं। "धान्यानां भवने क्षेत्रे खञ्"। ५।२।१। इति खञ्।) कोद्रवधान्योद्भवयोग्यक्षेत्रम्। इत्यमरः। २। ९। ८। कोदोर क्षेत्र इति भाषा ॥

कौन्तिकः, पुं, (कुन्तास्त्रेण प्रासेन युध्यते। कुन्तः प्रासः प्रहरणमस्येति वा। ठञ्।) प्रासिकः। प्रासास्त्रधारी योद्धा। इत्यमरः। २। ८। ७०॥

कौन्ती, स्त्री, (कुन्तिषु देशविशेषेषु भवा। "तत्रभवः"॥ ४। ३। ५३। इति अण्। ततो ङीष्।) रेणुकानामगन्धद्रव्यम्। इत्यमरः। २। ४। १२०॥
(अस्याः पर्य्यायाः यथा,—
"रेणुका राजपुत्त्री च नन्दिनी कपिला द्विजा।
भस्मगन्धा पाण्डुपुत्त्री स्मृता कौन्ती हरेणुका" ॥
इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमभागे ॥
पर्य्यायान्तरञ्च यथा,—
"हरेणु रेणुका कौन्ती ब्राह्मणी हेमगन्धिनी" ॥
इति वैद्यकरत्नमालायाम्। गुणाश्चास्या रेणुकाशब्दे बोद्धव्याः ॥)

कौन्तेयः, पुं, (कुन्त्या अपत्यं इति ढक्।) कुन्तीपुत्त्रः। स तु युधिष्ठिरादिः। इति महाभारतम्। (यथा, भगवद्गीतायाम्। २। ३।
"मा क्लैव्यं गच्छ कौन्तेय! नैतत्त्वय्युपपद्यते" ॥)
अर्ज्जुनवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः ॥

कौपं, क्ली, (कूपे भवं कूपस्येदं वा इत्यण्।) कूपोदकम्। अस्य गुणाः यथा,—
"कौपं पयो यदि स्वादु त्रिदोषघ्नं हिमं लघु।
तत्क्षारं कफवातघ्नं दीपनं पित्तकृत् परम्" ॥
इति भावप्रकाशः ॥ (सुश्रुतोक्ता गुणा यथा,—
"सक्षारं पित्तलं कौपं श्लेष्मघ्नं दीपनं लघु" ॥
कौपसलिलसेवने कालनिर्द्देशः। यथा, तत्रैव।
"वसन्ते कौपं प्रास्रवणं वा ग्रीष्मेष्वेवम्" ॥)

कौपीनं, क्ली, (कूपपतनमर्हतीति। "शालीनकौपीने अधृष्टा कार्य्ययोः"। ५। २। २०। इति साधुः।) पापम्। तत्साधनत्वात् तद्वद्गोप्यत्त्वात् पुरुषलिङ्गमपि। तत्सम्बन्धात् तदाच्छादनमपि। इति सिद्धान्तकौमुदी ॥ अकार्य्यम्। गुह्यदेशः। इत्यमरः ॥ चीरम्। इति मेदिनी ॥ तत्तु मेखलाबद्धपरिधेयवस्त्रखण्डम्। कपिनी इति भाषा। तत्पर्य्यायः। कच्छा २ कच्छटिका ३ कक्षा ४ घटी ५। इति त्रिकाण्डशेषः ॥ (यथा, भागवते। ७। १३। २।
"विभृयाद् यद्यसौ वासः कौपीनाच्छादनं परम्" ॥)

कौपोदकी, स्त्री, (कौमोदकी इति पृषोदरादित्वात् मस्य पत्वम्।) कौमोदकी। इति भरतो द्विरूपकोषश्च ॥

कौमारं, क्ली, (कुमारस्य कर्म्म भावो वा। वयोवचनत्वादञ्।) कुमारावस्था।
("जातः कुं पृथिवीं पद्भ्यां मारयेत् तत्कुमारकः।
इति प्रमाणतो विद्धि कौमारं प्राग्भवाब्दतः" ॥

इत्युक्तावधिके "कौमारं पञ्चमावधि"। इत्यन्ते वयोवस्थाभेदे। सा तु जन्मावधिपञ्चमवर्षपर्य्यन्ता। इत्यर्थः ॥) तन्त्रमते षोड़शवर्षपर्य्यन्ता। (यथा, भगवद्गीतायाम्। २। १३।
"देहिनोऽस्मिन् यथा देहे कौमारं यौवनं जरा।
तथा देहान्तरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति" ॥
पुं, कुमारस्य सनत्कुमारस्य इदं अण् सृष्टिभेदः। यथा, "कौमार आर्षः प्राजापत्यो मानव इत्यादि सर्गनामानि"। इति श्रीधरः। तथा च भागवते। १। ३। ६।
"स एव प्रथमं देवः कौमारं सर्गमाश्रितः।
चचार दुश्चरं ब्रह्मा ब्रह्मचर्य्यमखण्डितम्" ॥)
तद्वति पुं, स्त्री। इति शब्दमाला ॥ अपूर्व्वपतिं कुमारीं पतिरुपपन्नः "कौमारापूर्व्ववचने। ४। २। १३। इति द्वितीयान्तादुपयमनकर्त्तर्य्यण्प्रत्ययेन साधुः ॥ अपूर्व्वपतिकुमारीप्तिः। इति सिद्धान्तकौमुदी ॥)

कौमारी, स्त्री, मातृकाविशेषः। सा तु कार्त्तिकेयशक्तिः। इति शब्दमाला ॥ यथा,—
"कौमारी शक्तिहस्ता च मयूरवरवाहना।
योद्धुमभ्याययौ दैत्यानम्बिका गुहरूपिणी" ॥
इति मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्ये। ८१। १६॥
(अपूर्व्वपतिः कुमारी पतिमुपपन्ना। "कौमारापूर्व्ववचने"। ४। २। १३। इति स्वार्थे अण् प्रत्ययेन साधुः ततो ङीष्। अपूर्व्वभार्य्यकुमारपत्नी। यथा, भट्टौ। ७। ९०।
"उपलम्भ्यामपश्यन्तः कौमारीं पतताम्बर"! ॥
पञ्चमवर्षीया बालिका। कौमारी अवस्था। यथा, भागवते। ३। २। २८।
"कौमारीं दर्शयंश्चेष्टां प्रेक्षणीयो व्रजौकसाम्" ॥)
वाराहीकन्दः। इति राजनिर्घण्टः ॥

कौमुदः, पुं, (कौ पृथिव्यां मोदन्ते जना यस्मिन्। मुद्+कः। सप्तम्या अलुक्।) कार्त्तिकमासः। इति त्रिकाण्डशेषः ॥ (यथा, महाभारते।
"एतैरन्यैश्च राजेन्द्रैः पुरा मांसं न भक्षितम्।
शारदं कौमुदं मासं ततस्ते स्वर्गमाप्नुयुः ॥
कौमुदन्तु विशेषेण शुक्लपक्षं नराधिपः।
वर्ज्जयेत् सर्व्वमांसानि धर्म्मो ह्यत्र विधीयते" ॥)

कौमुदिका, स्त्री, (कौमुदी+संज्ञायां कन् ततो ह्रस्वः टाप् च।) उमासखीविशेषः। इति शब्दमाला ॥ (स्वार्थे कन् ह्रस्वः टाप् च। ज्योत्स्ना। त्रि, चतुरर्थ्यां कुमुदादित्वात् ठक्। कौमुदिकः। कुमुदाख्यपर्व्वतसन्निकृष्टदेशविशेषः ॥)

कौमुदी, स्त्री, (कुमुदस्य इयं प्रकाशकत्वात् "तस्येदं"। ४। ३। १२०। इत्यण् ततो ङीप्।) ज्योत्स्ना। इत्यमरः। १। ३। १६। (यथा, कुमारे। ४ ३३।
"शशिना सह याति कौमुदी ॥
सह मेघेन तड़ित्प्रलीयते।
प्रमदाः पतिवर्त्मगा इति
प्रतिपन्नं हि विचेतनैरपि" ॥)
उत्सवः। इति धरणी। (यथा, महाभारते १३ पर्व्वणि।